

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 12.

V Ljubljani, 30. junija 1893.

Letnik VI.

Orjaška japonska lipovka ali bezeg.

Občudovanje bode vzbujal orjaški japonski bezeg (syringa japonica), kadar ga začno saditi po vrtih. Ta rastlina, katero kaže podoba 18., ima krasno belo grozdasto razcvetje, dolgo po 40—60 cm, katero se baje tvori celo poletje. Verodostojni strokovnjaki pripovedujejo, da pogled na to rastlino človeka kar preseneti. Dobi se lepi grm pri J. C. Schmidt v Erfurtu.

Pod. 18.

Ne pozabimo letošnjih ceplencev!

Marsikdo misli, da si zagotovi prihodnje sadno drevo uže s tem, če cepi divjak. Cepljenec se potem prepusti samemu sebi in marsikateri zanikarn gospodar celo leto ne pogleda, če so se cepiči tudi prijeli. In vender zahtevajo cepljenci prvo leto posebne skrbi. Gospodar jih mora skrbno nadzorovati, kajti posebno glede mladih cepljencev velja pregovor: „Le v gospodarjevi sapi vspeva drevo.“

Prvo je, da se cepljencem, ki so se prijeli, ugonobe vse divje mladike, in sicer sproti, ko se prikazujejo. Divji poganjki drugače zaradi prikrajšanega debla rastejo tem bujneje, odtegnejo žlahtni mladiki obilo soka in jo lahko toliko prarastejo, da jo uduše. Proč torej z divjino, ker le tako bomo dobili krepkih poganjkov, kakeršni so potrebni za vzgojo lepega debla.

V drugi vrsti se ne sme pozabiti na pravočasno prerezanje poveze. Koj ko se poveza začne precej vgrezovati v lub, naj se ali odvije ali pa naj se s prav

ostrim nožičkom dolagi (cepiču) nasproti potegne čez povezo nizdolu, da se pre-reže. Ravno zaradi lahke odstranitve poveze je posebno priporočljivo, če se pri cepljenji rabi rafijino liče, ker se silno lahko prereže; bombaž pa je treba odviti, kar je sitno in se lahko zgodi, da se pri tem delu odkrehne cepljena mladika.

Ako se pozabi na odstranjenje poveze, kmalu bo zadržavala sok, da ne bo mogel kvišku, ter se bo toliko zajedla v deblo, da je ne bo moči več odstraniti. Na cepljenem mestu bo nastala raskava oteklina, zastajajoči sok bo povzročil mnogo divjih poganjkov in žlahtna mladika bo liralala, dokler ne bo usahnila popolnoma.

Tretje važno opravilo je, da zagotovimo žlahtni mladiki ravpično rast. Ako torej mladika raste napošev, pristavimo ji kol in privežimo jo z ličjem kvišku. Posebno nekatere hruške poženejo toli močne poganjke, da se nikakor ne morejo po konci držati; ako bi zamudili pristaviti jim kol, ulomili bi se vsled vzgoje teže, ali pa bi jih polomil veter. Res je sicer, da je najbolje, ako se vzgoje drevesca v drevesnici brez kola, a pomisliti je treba, da posebno v prvem letu poganjek ne raste vselej tako, kakor si ga človek želi, in v takih slučajih je kol potreben. Dostikrat se v sadovnjakih ali na travnikih cepi divjak prav pri tleh. V takih slučajih je treba koj po dovršenem cepljenji pristaviti kol, da se ob košnji ve kosec ogniti cepljenca. Pri takih, nizko pri tleh, na prostem cepljenih drevescih je treba tudi travo na okoli požeti, da jih ne uduši.

Slednjič bodi opozorjeno na celo druhal raznovrstnih škodljivcev, kateri sočne cepljenca ravno v prvem letu prav močno zalezujejo. Na nekaterih se zaredi toliko listnih ušic, da jih lahko uničijo, ali jih pa vsaj skrivijo in pohabijo. No, dokler te grdobe ni preveč na spodnji strani listov, se pač najlaže zatare, ako se napadeni list prime s palcem in kazalcem in nesnaga zmane. Če je pa le preveč ušic, se to delo seveda ne da izvršiti tako hitro, in se temu ali onemu morebiti tudi nekoliko gabi. Tedaj je treba pripraviti skledo milnice (žajfaice), kateri se pridene nekoliko smrdeče tobakove vode. V to skledo se upogne poganjek tako, da se potope napadeni deli popolnoma v tekočino. Ako jih ni mogoče tako upogniti, poškrope naj se prav dobro s to tekočino. V drevesnicah služi v ta namen prav dobro trsna škropilnica. Včasih se najde na mladikah mišken kuček z dolgim rilcem. Zatare naj se takoj, kajti mreina odškrtava s svojim rilcem vrhne dele mladik. Sočne mladike diše tudi raznovrstnim gosenicam. Kadar se na mladikah zapazijo obgrizeni listi, poišče naj se takoj gosjenica. Mravlje ne škodujejo cepljenecem; na drevje pridejo le zaradi uši, in če zataremo uši tudi mravelj več ne bo. Tako vidimo, da mladi cepljenca zahtevajo obilo truda, katerega se ne smemo bati, kajti, še enkrat bodi rečeno: „Le v gospodarjevi sapi vspeva drevo!“

Miloš Levstik.

Varujte krta!

Krt je zelo koristna žival. Njemu se nam je zahvaliti, da nam po nekaterih krajih ter marsikatero leto brošči in njih požrešni ogrci ne pokončajo vsega in nam tako vender še ostaja nekaj pridelka.

Življenje krtovo je tako, da po vsej pravici spada med najčudnejše živali. Le pogledjmo njegovo umetno izdelano hišo, njegove hodne prostore, — velikansko delo, katero nareja tako majhna živalca; preišljujmo nadalje čudovito pripravnost njegovega organizma, ki ga dela za taka velikanska podjetja sposobnega in pripravnega! Že iz samega tega preišljevanja se lahko prepričamo, da premodri stvarnik tako majhne živalce ne bi bil obdaril s takimi posebnimi lastnostmi, ako bi jej ne bilo v prostorni naravi odločeno važno delo. Globoko pod zemljo, koder spi toliko

škodljivih mrčesov zimsko spanje, koder se toliko škodljivih živalic, izmed katerih so poprej mnoge kot ličinke objedale in grizle nežne koreninice, razvija po svojih bubah, dokler se ne izpremene v popolne žužke, — pod zemljo, kamor ne prikljuje noben ptičji kljun — tam dela krt križema svoje pote in steze, tam si išče po zimi in po leti svoje hrane, tam koplje in riže, dokler si ne najde nekoliko živalske hrane. Kriva je torej misel, da se hrani z rastlinskimi koreninami. Krt je tako požrešen, da potrebuje vsak dan najmanj 3—4krat, toliko živeža kolikor je težek. To je pa lahko umeti, ako pomislimo, da potrebuje zaradi svojega neprestanega dela in vednega rovanja več hrane, pa da imajo deževni črvi, ogrci itd., ki so krtu poglavitni živež, v sebi veliko kožnatih in vodenih delov, zato pa tudi malo živilnih tvarin. — Zaprti krti bi celo poginili od lakote, ako bi jim ne dajali vsaj trikrat toliko hrane, kolikor so težki. V krtovem želodci ni nikoli najti niti korenin niti rastlin, ampak le živalskih ostankov.

Toda krt ne živi le ob žužkih, ampak pograbi tudi rad miši, posebno mlade. Največa njegova zasluga je pa, da pobira bramorje in ogrce, te tolikanj škodljive mrčese, ki delajo mnogo več škode nego hrošči, in jih pokončuje brez usmiljenja.

Ako pomislimo, da izleže vsaka hroščeva babica do 100 jajčec, ki so pod zemljo dobro zavarovana in kjer se ogrci 2 leti s samimi rastlinskimi koreninicami žive, lahko razvidimo, koliko je takih sovražnikov ob tistem času, kadar se hrošči najbolj zaplode, kar se navadno zgodi vsako 3. leto. A škoda, kolika je ta! In če bi vsi ogrci do izpremembe v hrošče ostali živi, kako ogromno bi bilo število hroščev! In potem koliko zopet novih ogrcev! Drevesa bi bila gola, korenine objedene do čistega, gospodarjem pa ne bi ostalo nič, in prišli bi gotovo na beraško palico.

Po nekaterih krajih se je že tako žalostno godilo. Ravno s tega namena pa so bila razpisana darila za pokončevanje hroščev, a vsaka hiša morala jih je določeno število pokončati; toda poleg vsega tega bi jih ne bili premagali, ako bi jim ne bile pomogle take živali, ki se žive ob žužkih, posebno pa še krt. Treba pomisliti, koliko ogrcev potrebuje le en sam krt za svojo požrešnost. Dokazalo se je, da so v letih, kadar so ogrci zdelovali poljske pridelke, največ imeli škode taki gospodarji, kateri so lahkoumno s svojih njiv podili krte.

Gospodarjem starega kopita zato ni priljubljen krt, ker objeda travne in žitne koreninice, poškojuje sadna drevesa, nareja po travnikih krtine, da imajo kosci potem mnogo več dela; pa tudi zato ga ne marajo, ker naredi čestokrat po ogradah, ki branijo povodnji ali zatopu, luknje in izpušča vodo. Vrtnarji tudi trdé, da preriva in zasiple setve, grede in lehice. Iz tega vzroka lové starokopitniki marljivo krte, nekateri dajejo celo darila za ulovljenega krta. Pravijo namreč, ako ne pokončamo krta, pomnožil se bo tako, da nam bo vso zemljo preroval in poškoval; tako pa le mislijo, kakor smo že rekli, ljudje starega kopita. Mi takim takoj tukaj odgovarjamo:

Da krt ne jé koreninice, dokazali smo dovolj jasno. Škoda pa, katero dela, ko si riže svoje podzemelske hode, kakor tudi tako imenovane krtine poravnati je lahko; po leti pa, kadar se je namreč bati, da bi se izpodrovane koreninice ne pošušile, ruje krt vselej globokeje pod zemljo.

Krtine, katere izruje, večidel so čista, rahla zemlja, in ako se o pravem času razgrnejo in raztrosijo, razvila se bo trava po takih mestih kmalu in rasla toliko lepše in hobotnejše; resnična je tedaj prislovica, znana po nekaterih deželah, ki pravi:

Kdor krtine sušca razgrebuje,
Delo se pri žetvi mu plačuje.

Ako torej le jeseni in spomladi pridno in marljivo poravnamo z grabljami krtine, gotovo ne bode izostala korist.

Kjerkoli ruje krt, ne ruje zastoj; čeravno pokrije po vrteh in na polji nekatere rastline z izrito zemljo, gotovo jih pa desetkrat toliko obvaruje škodljivih mrčesov, ki jih pri rovanji použije.

S toplih gredic je pa krtas s smrdljivimi stvarmi lahko pregnati. Posebno koristen je po drevesnicah, koder ogrci navadno pokončajo vse, v resnici zlata vreden. Res je, da so po zimi, kedar leži sneg dolgo na nepomrzli zemlji, travniki in polja razrovana, koreninice in travke razjedene; tudi je res, da pogine marsikatero mlado drevesce, ki je bilo na koreninah poškodovano ali objedeno, toda vsega tega je krt popolnoma nedolžen. To škodo narejajo le krtice ali poljske miši s svojimi ostrimi zobmi.

Da so večkrat vodne ograde pokvarjene, to je tudi res; ali krt ne prebiva po takih krajih, koder bi kmalu priril do zraka; on celo po svojih podzemelskih hodih ali luknjah ne trpi nikakeršnega prepaha.

To škodo delajo le poljske miši in vodne podgane. Kar se tiče strahu, da ne bi se krti preveč zaplodili, — kajti res je, da skoti samica vsako leto po enkrat, pa tudi po dvakrat 4—5 mladih krtičkov, — smemo popolnoma brez skrbi biti, kajti dokler bo pod zemljo dosti škodljivih mrčesov, množil se bo tudi krt zmerom bolj, ko bo pa mrčesov manj, gotovo se bo potem zmanjšalo, tudi število krtov, ker ne bodo imeli dovolj hrane.

Vrtnarske raznoterosti.

Ohranjenje grozdja. Da imaš po zimi dolgo časa sveže grozdje, zakapaj peccelj, kjer si ga odrezal, s pečatnim voskom in obesi grozdje v kak suh, zračen, nemrzel prostor. Na tak način lahko ohraniš grozdje dolgo v zimo.

Paradižnike ohraniti sveže. Vrtnar Köhler priporoča na ta-le način ohraniti paradižnike sveže: Odberó naj se najlepši in popolnoma zdravi paradižniki ter naj se zavijó vsak posebej v trtne liste. Tako zaviti paradižniki zložé se v lonce ali v majhne sodčke, ki se zalijó s svežo vodo, tako da stoji voda vedno nad paradižniki. Vsak drugi dan se voda odlije ter nadomesti s svežo. Ker je to sredstvo lahko izpeljivo, priporočamo ga našim gospodarjem v poskušnjo.

Gosenice kapusovega belina preženeš z gozdnimi mravljami. Iz gozda prinesí v vreči mravelj z mravljiščem vred in posuj ž njimi zeljnate glave. Mravlje padejo po gosenicah in jih pokončajo. Mravlje se potem, ko pospravijo gosenice, lepo poizgube, ne da bi napravile kako škodo. Z mravljami se tudi spravijo krti iz vrtov. V njih luknje se spuste mravlje, ki tako dolgo nadlegujejo krtas, da pobegejo iz vrta.

Nezrelo sadje, zdravilo proti prasičji rdečici. Izkušnja uči, da so razne kisline dobro zdravilo proti prasičji rdečici, ki tudi pri nas v vročem poletnjem času pomori toliko prasičev. Med take kisline spada tudi jabolčna kislina, katere je mnogo v nezrelem sadju, zlasti pa v jabolkih in hruškah. Če je rdečica prasiča uže napadla, potem nobena kislina ne pomaga dosti, a kislina v želodeci zdravih prasičev naredi, da se glive, ki provzročijo to bolezen, v želodeci uničijo in tako ustavi njih zlo delovanje. To nas uči skrbeti, da dobé prasiči redno nekaj kisline v sebe, kar najlaže in najcenejše dosežemo, če jim vsak dan pokladamo primerno množino nezrelega sadja, kojega bomo imeli letos tako dovolj. Z nezrelim sadjem, to je s tistim, ki odpade samo, krmimo prasiče in dobiček bo večstransk. Prasiče ohranimo s tem zdrave, nezrelo sadje koristno porabimo in prihranimo na krmí.